

حساب اقماری بخش تعاون در سال

۱۳۸۹

سپیده صالحی و بهاره اخوان

مقدمه

پیشینه فعالیت‌های دسته‌جمعی در میان مردم ایران به‌ویژه فعالیت‌های مشترک در زمینه‌ی کاشت، داشت و برداشت محصولات زراعی در روستاهای کشور و آموزه‌های دینی در زمینه‌ی «تکافل» یا مسئولیت‌پذیری مشترک و به عهده داشتن امور دیگران همراه با روحیه‌ی همیاری و کمک به هم‌نوع، حاکی از ریشه‌داری بودن فرهنگ تعاون در ایران است. نمود آشکار این فرهنگ را می‌توان در جایگاه ویژه‌ی تعاون در عالی‌ترین سند حقوقی کشور مشاهده کرد به نحوی که اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برخلاف کشورهای دیگر جهان که تعاون را جزئی از بخش خصوصی اقتصاد خود معرفی می‌کنند، این بخش را به‌عنوان بخش مستقلی در کنار بخش‌های دولتی و خصوصی در اقتصاد ایران پایه‌گذاری کرده است. در این میان فراهم کردن بسترهای قانونی مناسب نظیر قوانین متعدد تعاون برای توسعه‌ی این بخش و هدف‌گذاری سهم ۲۵ درصدی برای آن در اقتصاد ملی تا پایان برنامه‌ی پنجم توسعه، همچنین ایجاد نهادهای پشتیبانی نظیر وزارت تعاون سابق و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی فعلی

برای حمایت از این بخش، همگی حکایت از جایگاه ویژه‌ی تعاونی‌ها در اقتصاد کشور دارد. ولی آیا این بخش توانسته است نقش خود را به‌خوبی ایفا کند، سؤالی است که برای پاسخگویی به آن، مرکز آمار ایران، پژوهشکده‌ی آمار و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اقدام به اجرای طرحی تحت عنوان «تهیه‌ی حساب اقماری تعاون» کرده‌اند.

این طرح با مسئولیت مرکز آمار ایران و همکاری تنگاتنگ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی انجام شد. فرایند اجرای این طرح در تمامی مراحل استخراج نتایج طرح‌های آمارگیری و مهم‌تر از آن در مرحله‌ی گردآوری اطلاعات مالی تعاونی‌های کشور، از پشتیبانی روزآمد تکنولوژی اطلاعات (IT) برخوردار بوده و بهره‌ی کافی از آن برده است، به‌طوری‌که برای اولین بار سامانه‌ی الکترونیکی جامعی برای دریافت اطلاعات تفصیلی از تعاونی‌های کشور طراحی و بخشی از اطلاعات مورد نیاز حساب‌های تعاون از طریق آن دریافت شده است.

در گزارش نهایی که در سایت مرکز آمار ایران به نشانی www.amar.org.ir موجود است، موضوعات به‌گونه‌ای ارائه شده است که بتواند

پایه و اساسی برای فعالیت‌های بعدی در زمینه‌ی تهیه‌ی حساب‌های اقماری تعاون باشد. در گزارش مذکور می‌توانید به شناخت کلی از تعاونی‌ها در ایران و جهان، جایگاه تعاونی‌ها در قانون اساسی و برنامه‌های مختلف توسعه، همچنین تعاریف و مفاهیم پایه‌ای، مستندات و طبقه‌بندی‌های بین‌المللی مبنای تهیه‌ی حساب‌های تعاون، تجربه‌های جهانی و نتایج تفصیلی حساب اقماری تعاون برای سال ۱۳۸۹ دست یابید.

تعاونی‌ها در ایران

طبق تعریف قانونی در ایران تعاونی بیانگر شرکتی است که با حداقل ۷ نفر عضو حقیقی یا حقوقی غیر دولتی به منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی تشکیل می‌شود. در یک شرکت تعاونی هر عضو بدون در نظر گرفتن میزان سهمی که دارد فقط صاحب یک رأی بوده و مسئولیت مالی اعضا، محدود به میزان سهم آن‌ها است.

تعاونی‌ها را در ایران از جنبه‌های مختلف حقوقی، نوع فعالیت، عضویت، نحوه‌ی فعالیت، تعاونی‌های تحت پوشش سازمان

سپیده صالحی معاون دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران است.

بهاره اخوان رئیس گروه دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران است.

مرکزی تعاون روستایی و شرکت‌های تعاونی سهام عدالت می‌توان تقسیم‌بندی نمود.

❖ منابع مورد استفاده برای تهیه حساب اقماری بخش تعاون

در تهیه این حساب‌ها به منظور حفظ قابلیت مقایسه بین‌المللی داده‌ها و قابلیت مقایسه آن‌ها با حساب‌های ملی، منابع بین‌المللی زیر مبنای محاسبات قرار گرفته است:

- سیستم حساب‌های ملی سال ۱۹۹۳^۱
- طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی فعالیت‌های اقتصادی^۲
- دست‌نامه‌ی تهیه حساب‌های اقماری شرکت‌های اقتصاد اجتماعی، تعاونی‌ها و تشکل‌های همیاری^۳

❖ پوشش بخش تعاون

محدوده و پوشش بخش تعاونی طبق استانداردهای بین‌المللی به شرح زیر است:

- شرکت‌های تعاونی
- اتحادیه‌های تعاونی
- اتاق‌های تعاون
- بنیاد توسعه و کارآفرین تعاون
- تعاونی‌های روستایی و عشایری «تحت پوشش وزارت جهاد کشاورزی»
- شرکت سرمایه‌گذاری سهام عدالت
- شرکت‌های تعاونی سهام عدالت شهرستان‌ها
- نهادهای پشتیبانی تعاونی‌ها به شرح زیر بر اساس نیاز وزارت تعاون به محدوده‌ی بخش تعاونی اضافه شد:
- وزارت تعاون و ادارات استانی آن
- بانک توسعه تعاون
- صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری و تعاون

• سازمان مرکزی تعاون روستایی و ادارات استانی آن

• شرکت کارگزاری سهام عدالت

پس از امکان‌سنجی آماری، روش ترکیبی برای گردآوری داده‌های مورد نیاز در هر جامعه از تعاونی‌ها و نهادهای پشتیبانی به شرح زیر مشخص شد:

۱. گردآوری اطلاعات از طریق اجرای طرح‌های آمارگیری نمونه‌ای «تعداد ۱۹,۸۳۲ شرکت تعاونی و اتحادیه»

۲. گردآوری اطلاعات صورت‌های مالی به روش فیزیکی و الکترونیکی «به صورت خوداظهاری»

۳. گردآوری اطلاعات ثبتی

❖ خلاصه نتایج

بر اساس آمار و اطلاعات مورد استفاده در این طرح در سال ۱۳۸۹ بین تعاونی‌های فعال، ۷۵ درصد در بخش‌های کشاورزی، صنعت، ساختمان و عمده‌فروشی و خرده‌فروشی فعالیت داشته‌اند.

در سال آماری مورد نظر، تعاونی‌ها ۲/۶ درصد ارزش افزوده کل اقتصاد را تشکیل داده‌اند که سهم عمده‌ی یعنی ۲/۴ درصد، متعلق به تعاونی‌های غیر مالی است.

برای برآورد سهم واقعی بخش تعاون در کل اقتصاد، باید توجه داشت رشته‌ی فعالیت‌های اداره‌ی امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی بخش دولتی هستند که طبق تعریف تعاونی، زمینه‌ی تشکیل تعاونی را ندارند. بخش استخراج نفت خام و گاز طبیعی با توجه به ماهیت ویژه‌ی آن و این‌که کلاً توسط شرکت‌های دولتی اداره شده و هیچ تعاونی در این زمینه فعالیت ندارد، می‌تواند از دایره‌ی شمول محاسبه و بررسی سهم تعاونی کنار گذاشته شود. خدمات واحدهای مسکونی

شخصی نیز مشمول فعالیت‌های تعاونی نمی‌شوند.

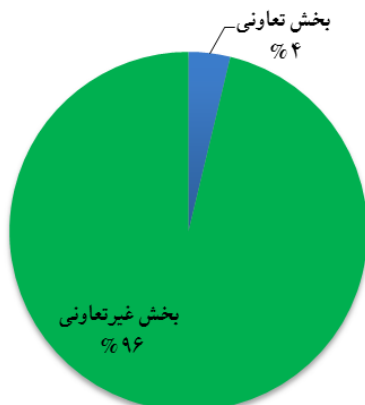
با توجه به نکات فوق و کسر ارزش افزوده فعالیت‌های یاد شده از ارزش افزوده کل اقتصاد در سال، سهم بخش تعاون به ۳/۸ درصد بالغ گردیده است.

بررسی سهم ارزش افزوده بخش تعاون (جدول ۱) در هر یک از بخش‌های اقتصادی نشان می‌دهد که در خدمات کسب و کار، سهم تعاون (۱۶/۲ درصد) بیش‌ترین بوده و در رتبه‌ی دوم در این مورد به سایر خدمات (۷/۷ درصد) و رتبه‌ی سوم به تعاونی‌های ماهیگیری (۷ درصد) تعلق داشته است.

بررسی سهم هریک از بخش‌های اقتصادی در ارزش افزوده‌ی کل تعاونی‌ها نیز، نشانگر رتبه‌ی اول برای بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهاست که ۱۹/۲ درصد کل ارزش افزوده بخش تعاون را دارا بوده است.

چنانکه در جداول ۱ و ۲ مشاهده می‌شود رتبه‌های بعدی از نظر سهم در ارزش افزوده

شکل ۱- سهم واقعی ارزش افزوده تعاون سهم تعاون در بخشی از اقتصاد که امکان تشکیل تعاونی در آن وجود داشته است

جدول ۱- ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی به تفکیک تعاونی‌ها و کل اقتصاد سال ۱۳۸۹

شرح	ارزش افزوده		درصد
	کل اقتصاد	تعاونی	
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۴۰۰,۴۱۵,۹۰۸	۱۰,۳۰۹,۹۸۳	۲,۶
ماهگیری	۱۱,۵۵۱,۴۹۳	۸۱۱,۷۲۹	۷,۰
استخراج معدن	۳۷,۵۳۱,۴۹۷	۱,۰۶۷,۶۷۰	۲,۸
صنعت	۶۲۲,۸۱۳,۲۹۳	۲۰,۰۲۱,۲۲۱	۳,۲
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۱۰۹,۸۹۵,۶۲۹	۲۰,۷۰۹	۰,۰
ساختمان	۳۰۰,۳۳۱,۸۱۰	۱۳,۰۳۸,۴۷۵	۴,۳
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۶۱۵,۳۶۰,۰۹۷	۲۳,۴۴۶,۱۵۲	۳,۸
هتل و رستوران	۴۸,۶۰۷,۴۳۹	۲۲۵,۳۳۰	۰,۵
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۳۵۶,۶۵۴,۴۰۹	۵,۶۳۹,۹۷۶	۱,۶
واسطه‌گری‌های مالی	۱۴۶,۳۲۲,۲۴۲	۸,۰۶۸,۶۰۵	۵,۵
خدمات کسب و کار و مستغلات	۱۲۱,۹۴۱,۳۶۰	۱۹,۷۴۸,۷۷۵	۱۶,۲
آموزش	۲۱۱,۰۱۷,۲۷۶	۸,۳۲۷,۳۰۸	۳,۹
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۱۶۳,۰۵۷,۶۶۱	۳,۵۸۱,۸۸۹	۲,۲
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۱۰۱,۶۳۰,۱۴۰	۷,۸۲۳,۱۳۴	۷,۷
جمع کل	۳,۲۴۷,۱۳۰,۲۵۳	۱۲۲,۱۳۰,۹۵۶	۳,۸

بخش تعاون، به‌ترتیب به بخش صنعت با سهم ۱۶,۴ درصد، خدمات کسب و کار با سهم ۱۶,۲ درصد و ساختمان با سهم ۱۰,۷ درصد تعلق داشته است. بخش ساختمان از نظر ستانده و مصرف واسطه‌دارای سهم بالایی در کل تعاون و از نظر ارزش‌افزوده دارای سهم به‌نسبت پایین‌تری بوده است.

توضیحات

^۱System of National Accounts

^۲International Standard Industrial Classification of all Activities (ISIC)

^۳Manual of Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Cooperatives and Mutual Societies: CIRIEC 2006

جدول ۲- ساختار فعالیتی ستانده، مصرف واسطه و ارزش‌افزوده تعاونی‌ها در سال ۱۳۸۹

شرح	ستانده	مصرف واسطه	ارزش افزوده
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۱۱,۵	۱۴,۴	۸,۴
ماهگیری	۰,۶	۰,۶	۰,۷
استخراج معدن	۰,۷	۰,۵	۰,۹
صنعت	۱۵,۸	۱۵,۲	۱۶,۴
تأمین برق و گاز و آب	۰,۰	۰,۰	۰,۰
ساختمان	۳۳,۵	۵۵,۵	۱۰,۷
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۱,۶	۴,۲	۱۹,۲
هتل و رستوران	۰,۱	۰,۱	۰,۲
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۲,۷	۰,۸	۴,۶
واسطه‌گری‌های مالی	۳,۸	۱,۱	۶,۶
خدمات کسب و کار و مستغلات	۹,۵	۳,۰	۱۶,۲
آموزش	۴,۰	۱,۳	۶,۸
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۱,۸	۰,۸	۲,۹
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۴,۴	۲,۵	۶,۴
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰